

SMIT/HUIZENHANDEL NAAR KOMEND RECHT

Mr J.M. Hoekstra

De trouwe lezer van de BW-krant herinnert zich vast en zeker de rubriek "nieuwe noten". In deze rubriek werd aan de hand van een bekend arrest nagegaan welke veranderingen het NBW op een bepaald terrein zal brengen. Het lijkt een goed idee deze traditie voort te zetten in het eerste BW-krant-jaarboek. Onderstaande beschouwing betreft het arrest HR 30 april 1948, NJ 1949, 253, m.n. D.J.V. (Smit/N.V. Amsterdamse Huizenhandel).

Casuspositie

De situatie in het onderhavige arrest laat zich als volgt samenvatten.

Tussen bouwondernemer Smit en de N.V. Amsterdamse Huizenhandel komt een mondelinge koopovereenkomst tot stand met betrekking tot aan Huizenhandel toebehorende gronden. Bij deze koopovereenkomst verbindt Smit zich tot het storten van handgeld bij het tekenen van het "voorlopig koopcontract". Zover zal het echter niet komen. Smit blijkt niet in staat het handgeld te storten zodat het "voorlopig koopcontract" nimmer wordt getekend. Inmiddels heeft Smit de gronden opgehoogd tot de door de gemeente voor bouwgronden voorgeschreven hoogte. Dit ophogen is gebeurd met toestemming van Huizenhandel.

Nadat Huizenhandel te kennen heeft gegeven de door Smit aangebrachte werken te willen behouden stelt Smit een vordering tot schadeloosstelling in, gebaseerd op de art. 658 en 659 BW. In hoger beroep verweert Huizenhandel zich hiertegen door te stellen dat de vordering van Smit niet-ontvankelijk is daar de art. 658 en 659 BW in de gegeven situatie niet van toepassing kunnen zijn.

In reconventie vordert Huizenhandel ontbinding van de door haar gestelde koopovereenkomst plus schadevergoeding. In hoger beroep en in cassatie betwist Smit dat tussen hem en Huizenhandel een koopovereenkomst is gesloten omdat vaststaat dat de voor het tot stand komen van de koopovereenkomst statutair vereiste schrift-

lijke toestemming van de raad van commissarissen der N.V. ontbrak.

In cassatie stonden twee rechtsvragen centraal:

- I Welke rechtsgevolgen kunnen ontstaan wanneer degene die met eigen materialen op andermans grond bouwt reeds met de grondeigenaar in een contractuele verhouding staat met betrekking tot die grond?

- II Kan een wederpartij die gecontracteerd heeft met een vertegenwoordiger van een N.V., die niet de statutair vereiste goedkeuring had, zich erop beroepen dat deze overeenkomst geen verbintenissen tot stand brengt?

I.1. De regeling van de artikelen 658 en 659

De art. 658 en 659 zijn ontleend aan art. 555 C.C. Dit artikel is op haar beurt weer ontleend aan Pothier. Pothier gaf indertijd één regeling voor de rechten en plichten die kunnen ontstaan wanneer de eigenaar zijn zaak revindiceert.¹⁾ De grondslag van de verplichting tot schadevergoeding van de eigenaar voor kosten die de bezitter maakte lag in zijn opvatting in het beginsel van de ongerechtvaardigde verrijking.

Onze wetgever van 1838 heeft gedeeltelijk gebroken met dit systeem van Pothier.²⁾ Hij heeft de rechtsbetrekkingen die kunnen ontstaan wanneer de eigenaar zijn zaak revindiceert opgesplitst in twee aparte regelingen. De algemene regeling wordt gegeven in de art. 630-638. Voorzover het gaat om grond waarop gebouwd, gezaaid of geplant is, heeft de wetgever de gevolgen afzonderlijk geregeld in verband met de natrekking: art. 655-660. De regelingen vertonen onderling - nauwelijks te verklaren - verschillen zowel naar hun inhoud als naar hun toepassingsgebied.³⁾

Iets anders is dat in art. 658 de gedachte aan een verrijkingssactie geheel is losgelaten. Krachtens deze bepaling geldt dat wanneer de bouwer te kwader trouw was, de grondeigenaar de keuze heeft tussen het verplichten van de bouwer het gebouwde op eigen kosten weg te nemen en daarbij schadevergoeding te vorderen enerzijds en het behouden van de werken tegen vergoeding van de waarde van de bouwstoffen en het werkloon anderzijds. Voor het

geval dat de waardevermeerdering van de grond lager ligt dan de arbeids- en bouwkosten en een vordering tot afbraak op praktische bezwaren stuit betekent dit dat de eigenaar de kosten van de bezitter moet vergoeden ongeacht de mate waarin hij is verrijkt!

In het onderhavige arrest was Smit de feitelijke macht over de gronden verschaft op grond van diens toezegging een bepaald bedrag aan handgeld te storten bij het tekenen van het "voorlopig koopcontract". Voordien moet hij dus gekwalificeerd worden als houder van de gronden.

Nu spreekt de wet in de onderhavige artikelen alleen over bezitters, niet over houders. De schrijvers waren dan ook verdeeld over de vraag of de bepalingen ook werkten in detentieverhoudingen. Met name Scholten heeft steeds verdedigd dat de art. 656 e.v. alleen de functie hebben de verhouding te regelen die tussen partijen ontstaat die met elkaar in aanraking *komen* doordat de één bouwt op het terrein van de ander.⁴⁾ In 1949 was het woord aan de Hoge Raad.

1.2. Uitspraak Hoge Raad

Met een beroep op de wetsgeschiedenis beslist de Hoge Raad dat de art. 658 en 659 alleen gegeven zijn voor het geval, waarin de betrokken personen op geen andere wijze met elkaar in aanraking zijn gekomen dan doordat de één heeft gebouwd op het terrein van de ander. Wanneer degeen, die met eigen materiaal op andermans grond bouwt reeds tot de grondeigenaar in een rechtsbetrekking staat, worden de rechtsbetrekkingen van partijen bepaald door vaststelling van de inhoud van het contract, waarbij de Hoge Raad overweegt:

"Dat de bepalingen van de artt. 658 en 659 niet slechts niet bestemd zijn om, voor het geval het bouwen op eens anders grond een contractuele basis heeft, de rechten en verplichtingen van partijen te regelen, maar het bovendien doelmatiger is de rechten en verplichtingen van partijen voor dat geval binnen het kader der contractuele rechtsbetrekking naar den wil van partijen en de werking der beginselen van goede trouw en billijkheid te bepalen."

Met deze laatste overweging sloot de Hoge Raad zich aan bij de leer van Bregstein.⁵⁾ In 1948 betoogde Bregstein dat men in een contractuele verhouding niet alleen niet toekomt aan een bijzondere verrijkingsactie als die van de art. 658 en 659, maar evenmin aan een *algemene* verrijkingsactie. Het adagium van Bregstein luidde:

"De algemene verrijkingssactie echter kan nimmer een correctie zijn op de regelen, die het contract beheersen." Hij lichtte dit toe door te zeggen dat waar een contract is, eenvoudig geen *behoefte* bestaat aan zo'n algemene actie omdat hetzelfde resultaat langs andere, dogmatisch zuiverder, weg bereikt kan worden. Immers: een contractsregeling kan ruimte laten voor de aanvullende werking van de *bona fides* (art. 1374 en 1375). Aldus kan een vordering tot teruggave van de verrijking, die niet rechtstreeks uit het contract voortvloeit in sommige gevallen binnen het raam van dat contract wel degelijk gerechtvaardigd zijn, namelijk wanneer de beginselen van de goede trouw en de billijkheid dit met zich mee brengen. Maar, "voor zover de eisen der goede trouw de gehou- denheid van een debiteur uit een contract niet kunnen vermin- deren, kan ook de actie uit ongegronde verrijking de debiteur geen uitkomst verschaffen."

1.3. Regeling NBW

In het NBW is de regeling van de art. 658 en 659 herzien en samengesmolten met die van vergoeding van onkosten bij revindi- catie. Hiermee keert de wetgever dus terug naar het systeem van Pothier.

De nieuwe regeling is geplaatst in titel 3.5, handelende over bezit en houderschap en is verspreid over de art. 3.5.14-3.5.16.⁶⁾ We hebben gezien dat naar huidig recht de bouwer die de gronden in zijn macht had krachtens een rechtsverhouding tot de eigenaar zich niet kan beroepen op de art. 658/659. Wordt dit anders naar NBW? Art. 3.5.16 verklaart de regeling voor de bezitter van art. 3.5.14-15b van overeenkomstige toepassing op een houder van wie het goed wordt opgeëist. Maar hierbij is uitsluitend bedoeld op de houder die niet in een houderschaapsverhouding staat tot de eige- naar. Het artikel vindt dus uitdrukkelijk geen toepassing, indien de houder wordt aangesproken door degene voor wie hij houdt. In dat geval blijft de onderliggende rechtsverhouding beslissend.

De regeling voor de bezitter te goeder trouw (art. 3.5.14) is ook van toepassing op degene die meent en mocht menen dat hij het bezit rechtmatig heeft verkregen, ook al weet hij dat nog niet aan alle vereisten voor overdracht is voldaan: art. 3.5.14 lid 4. Blij- kens de parlementaire geschiedenis moet men hierbij bijvoorbeeld

denken aan het geval dat een koper van een huis reeds de feitelijke macht is verschafte door overhandiging van de sleutels, terwijl aan alle vereisten voor overdracht is voldaan, behalve aan die van de inschrijving van de transportakte.⁷⁾ Voor de toepasselijkheid van art. 3.5.14 geldt deze koper dus als bezitter te goeder trouw, hetgeen onder het huidig recht niet onomstreden is.⁸⁾ Lid 4 vindt evenwel geen toepassing indien de verkoper de koper weliswaar de feitelijke macht over het huis heeft verschafte, maar de levering daarbij door partijen is uitgesteld in afwachting van betaling door de koper. Hoewel deze bepaling dus rechtszekerheid verschafte waar deze voorheen ontbrak, blijft zij buiten toepassing in een situatie als waarin Smit verkeerde.

De bepalingen van art. 3.5.14-16 zijn geschreven voor de situatie waarin de rechthebbende het goed met een goederenrechtelijke vordering opeist. Zij worden van overeenkomstige toepassing verklaard ten aanzien van de verbintenisrechtelijke vorderingen betreffende ongedaanmaking na de vervulling van een ontbindende voorwaarde (6.1.5.4 lid 2), na onverschuldigde betaling (6.4.2.5) en na ontbinding (6.5.4.18).

Schoordijk plaatst enige kanttekeningen bij deze analoge toepasselijkheid.⁹⁾ Hij betreurt het dat de wetgever de "wijsheid van de Hoge Raad" dat een contractuele relatie derogeert aan de desbetreffende wettelijke regels niet in ere heeft gehouden. Naar zijn mening passen de art. 3.5.14-16 minder goed in de context van een ontbinding. Met een beroep op Smit/Huizenhandel (met name op de hierboven geciteerde overweging) stelt hij dat bij ontbinding het antwoord op vragen omtrent de vergoeding van kosten gevonden moet worden in de regels van ongeschreven recht. Hij relateert deze stelling echter met het inzicht dat ook wanneer art. 6.5.4.18 de regeling van art. 3.5.14-16 *niet* expliciet van overeenkomstige toepassing zou verklaren, de rechter in het voorkomende geval toch wel een "schalkse blik" op deze regeling zou werpen.

Van praktisch belang is dat in het NBW aan de actie uit ongerechtvaardigde verrijking een wettelijke grondslag is verschafte in art. 6.4.3.1. Zij vestigt een wettelijke verplichting tot schade-

vergoeding. De omvang van de verplichting wordt derhalve vastgesteld aan de hand van de centrale afdeling 6.1.9.

Het feit dat ook op andere grond kan worden geageerd staat in beginsel niet aan een vordering uit 6.4.3.1 aan de weg. Samenloop van op contract en op ongerechtvaardigde verrijking steunende vorderingen is dus mogelijk. Dreigt hier een breuk met de leer van Bregstein, de Hoge Raad en Schoordijk¹⁰⁾ dat men in een contractuele verhouding niet toekomt aan een algemene verrijkingactie?

Schoordijk houdt het erop dat het adagium van weleer in een nieuwe gedaante naar voren komt. Of een vermogensverschuiving in een contractuele relatie gerechtvaardigd is of niet zal immers door het contract worden bepaald. Voorzover het contract daartoe de ruimte biedt hebben partijen krachtens art. 6.1.1.2 lid 1 tevens de rechten en verplichtingen die uit redelijkheid en billijkheid voortvloeien. Het bestaansrecht van art. 6.4.3.1 is gebaseerd op deze zelfde normen. Wanneer de rechter de vordering gerechtvaardigd acht maakt het dus in feite niet uit of hij dit grondt op het contractuele steunpunt van art. 6.1.1.2 lid 1 of op de bepaling van ongerechtvaardigde verrijking.

1.4. De rechtsvraag naar NBW

Het is duidelijk dat het toepassingsgebied van de art. 3.5.14-16 ruimer is dan dat van de huidige regeling van de art. 658 en 659. De rechtsgevolgen die kunnen ontstaan wanneer degene die bouwt op andermans grond reeds met de grondeigenaar in een contractuele betrekking staat, zullen naar komend recht dan ook in meerdere gevallen bepaald worden door de wettelijke regels.

Voor degene die gelijk Smit houder is voor de rechthebbende verandert er evenwel niet veel. Hierboven bleek al dat de positie van Smit- via 6.5.4.18 - niet door de nieuwe regeling bestreken wordt. Dit leidt tot de slotsom dat Smit naar komend recht zijn vordering tot schadeloosstelling baseren kan op contract en/of ongerechtvaardigde verrijking.

II.1. De rechtspositie van de wederpartij bij onbevoegde vertegenwoordiging.

Het hier te moderniseren arrest is vooral een "standaard-arrest" geworden door de wijze waarop de Hoge Raad de tweede rechtsvraag beantwoordde.

Wanneer Huizenhandel in reconventie ontbinding van de koopovereenkomst vordert, ontkent Smit dat tussen hen een geldige overeenkomst is gesloten. In cassatie berust zijn middel op de stelling, dat de derde-contractant die met een onbevoegde vertegenwoordiger heeft gecontracteerd aan deze overeenkomst niet is gebonden, zolang de vertegenwoordigde deze niet heeft bekrachtigd. Ter ondersteuning van deze stelling voert Smit aan dat een andere opvatting voor de wederpartij leidt tot onzekerheid.

De schrijvers blijken verschillend te denken over deze stelling. Dit is allereerst te verklaren uit het feit dat zij ook verschillend denken over het antwoord op de vraag of de door de onbevoegde vertegenwoordiger verrichte rechtshandeling *nietig* is of *vernietigbaar*.¹¹⁾ De meeste schrijvers nemen aan dat de handeling in dat geval in beginsel rechtseffect mist en dus nietig is. De bekrachtiging van art. 1844 lid 2 wordt in deze visie gezien als vervanging achteraf van de ontbrekende volmacht: zij heeft met terugwerkende kracht de werking van volmachtverlening. Daarnaast wordt verdedigd dat de rechtshandeling alleen dan het beoogde rechtsgevolg mist, als de principaal een beroep doet op de onbevoegdheid. In deze opvatting is de handeling dus in beginsel geldig in zoverre dat haar lot in handen komt te liggen van de principaal. Deze kan haar vernietigen, of bekrachtigen. Kiest hij voor dit laatste dan komt dat erop neer dat hij *afstand* doet van het recht om de handeling te vernietigen. Het zal duidelijk zijn dat in deze "vernietigbaarheidsleer" de derde per definitie éézijdig is gebonden. Van der Grinten zoekt de rechtvaardiging van deze consequentie in een zekere risico-gedachte: de wederpartij aanvaardde de vertegenwoordiger als zodanig en aanvaardde daarmee dan ook het risico dat hij zich op diens kwaliteit verkeken heeft. Een andere visie zou naar zijn mening tot gevolgen leiden die in het economisch verkeer onaanvaardbaar zijn.¹²⁾

Voordat de Hoge Raad zijn uitspraak deed speelde de strijd zich met name af tussen Suijling¹³⁾ en Van Brakel¹⁴⁾. Beide schrijvers maken een onderscheid tussen de positie van de derde te goeder trouw en de derde te kwader trouw. Beiden menen dat de wederpartij die weet of behoorde te weten van de onbevoegdheid van de vertegenwoordiger aan de principaal een *aanbod* doet om tot de overeenkomst toe te treden. Vervolgens verschillen zij in hun beoordeling van het karakter van dit aanbod. Suijling meent dat de derde te kwader trouw een *bindend* aanbod doet en daarmee dus de bevoegdheid prijs geeft om hier nadien op terug te komen. In de visie van Van Brakel is het aanbod van de derde te kwader trouw juist wel *herroepelijk*. Zolang dit aanbod door de vertegenwoordigde niet is aanvaard, kan hij dit dus intrekken. Suijling kent deze bevoegdheid alleen toe aan de derde te goeder trouw. Deze wederpartij wenste de principaal door zijn verklaring direct aan zich te binden. Het zou dan niet redelijk zijn dat de principaal kan kiezen of hij al of niet op die verklaring ingaat. Volgens Van Brakel kan men juist de wederpartij te goeder trouw het recht ontzeggen zich terug te trekken omdat deze niet anders heeft gemeend dan dat hij definitief gebonden was.

11.2. Uitspraak Hoge Raad

De Hoge Raad wijst de stelling van Smit van de hand en aanvaardt als regel:

"...dat een overeenkomst gesloten met een vertegenwoordiger - ondanks diens onbevoegdheid - werking heeft, in zoverre zij den derde-contractant bindt en de vertegenwoordigde het in zijn macht heeft de overeenkomst te bekrachtigen; dat daarbij de bescherming van den derde-contractant, die niet eenzijdig meer kan terugtreden, gezocht moet worden in de erkenning van een recht om aan de onzekerheid, waarin hij verkeert, met inachtneming van een redelijken termijn een einde te maken, zodat hij ook zijn wederpartij gebonden weet of zijn vrijheid herwint."

Na het voorgaande is het opvallend dat de Hoge Raad geen onderscheid maakt tussen de wederpartij te goeder trouw en die ter kwader trouw. Evenmin laat hij zich uit over de juridische positie van de wederpartij wanneer de principaal zich binnen de hem gestelde termijn helemaal *niet* uitspreekt.

11.3. Regeling NBW

Ook het NBW kent geen regeling van de vertegenwoordiging in het algemeen. Wel is een afzonderlijke titel gewijd aan de volmacht: titel 3.3. Krachtens de schakelbepaling van art. 3.3.16b zijn een aantal artikelen hiervan van overeenkomstige toepassing wanneer de vertegenwoordiger optreedt uit ander hoofde dan uit volmacht. Hiertoe behoort onder meer art. 3.3.8, dat handelt over bekrachtiging.

Het eerste lid van art. 3.3.8 bepaalt dat bekrachtiging door degene in wiens naam onbevoegd gehandeld is aan de handeling hetzelfde gevolg verschaft, als zou zijn ingetreden wanneer zij krachtens een volmacht was verricht. In overeenstemming met de hierboven beschreven heersende leer heeft de bekrachtiging dus terugwerkende kracht. Terugwerkende kracht heeft de bekrachtiging echter slechts in zoverre dat rechten van derden, verkregen tussen het moment van de onbevoegd verrichte rechtshandeling en de bekrachtiging gehandhaafd blijven: art. 3.3.8 lid 5.

Zwitser verklaart de bepaling van art. 3.3.8 lid 5 met een andere constructie.¹⁵⁾ Hij wijst de traditionele zienswijze waarin bekrachtiging gezien wordt als volmachtverlening achteraf van de hand. Naar zijn mening moet de terugwerkende kracht niet betrokken worden op het moment van totstandkoming van de overeenkomst, maar op haar *inhoud*. De inhoud betreft een tijdstip in het verleden en werkt daarom terug; niet het ontstaansmoment der overeenkomst. Aldus is het werkelijke tijdstip voor het ontstaan der overeenkomst het tijdstip der bekrachtiging. Rechten van derden worden dan ook door dat tijdstip beheerst.

In het derde lid heeft de wetgever gebroken met "de leer Smit-Huizenhandel" dat de wederpartij in beginsel gebonden is aan de door de onbevoegde vertegenwoordiger gesloten overeenkomst. Een bekrachtiging heeft geen gevolg indien op het tijdstip waarop zij geschiedt, de wederpartij reeds heeft te kennen gegeven dat zij de handeling wegens het ontbreken van een volmacht als ongeldig beschouwt. De ratio van deze bepaling is dat de wederpartij niet gebonden mag zijn, terwijl de vertegenwoordigde vrij is in zijn

keus om al dan niet gebonden te zijn. De Toelichting¹⁶⁾ stelt omtrent deze principiële keuze:

"Indien de onbevoegd verrichte handeling een overeenkomst is, doet zich de vraag voor of de wederpartij vóór de bekrachtiging nog kan terugtreden. In overeenstemming met de algemene voor overeenkomsten geldende regel, dat hij die op goede gronden meent een onvoorwaardelijk geldig contract te hebben gesloten, niet gebonden is aan een overeenkomst wier geldigheid nog in het onzekere is, zal men bevestigend moeten antwoorden, tenzij deze wederpartij het gebrek kende en uit de omstandigheden is af te leiden, dat hij zijn aanbod gestand wenste te doen totdat degene in wiens naam gehandeld was, over al of niet bekrachtigen beslist had."

We herkennen in deze woorden de "aanbod-constructie" van Suijling. Art. 3.3.8 is van aanvullend recht. Met name wanneer het gaat om een overeenkomst kan dus onder omstandigheden worden aangenomen dat de wederpartij zich bij voorbaat heeft gebonden. Wanneer de derde wist met een onbevoegd vertegenwoordiger te contracteren zal hij ook naar NBW niet mogen terugtreden zonder een redelijke termijn in acht te nemen die nodig is voor bekrachtiging.

Deze bevoegdheid tot termijnstelling is gecodificeerd in art. 3.3.8 lid 4.

Wanneer de vertegenwoordigde nalaat om binnen de hem gestelde redelijke termijn te reageren, is de onbevoegd verrichte rechtshandel definitief van de baan. In dit verband vraagt Van Schilf-gaarde zich af wat rechtens is als er wél een volmacht is, maar de vertegenwoordigde niet reageert: de volmachtgever is immers niet verplicht om de volmacht aan de wederpartij bekend te maken.¹⁷⁾ Vermoedelijk zitten er wel meer haken en ogen aan de nieuwe regeling.¹⁸⁾ In ieder geval lijkt het verstandig bij de formulering van de sommatie de pen op scherp te stellen.

11.3. De rechtsvraag naar NBW

Na het voorgaande lijkt de conclusie gewettigd dat de rechter in het jaar 2000 het verweer van Smit - voorzover deze te goeder trouw was - anders zal beoordelen. Zij is dit niet. In casu vloei-de de onbevoegdheid van de bestuurders van de N.V. Huizenhandel voort uit het ontbreken van de statutair vereiste goedkeuring van

de raad van commissarissen. Dit ontnemt reeds naar huidig recht iedere lading aan de stelling van Smit.

Op 21 juli 1971 is het Nederlands vennootschapsrecht namelijk aangepast aan de eerste E.G.-richtlijn.¹⁸⁾ Een ingrijpende verandering betrof de regeling van de vertegenwoordigingsbevoegdheid van bestuur en bestuurders van een N.V. Belangrijk gevolg hiervan is dat niet uit de wet voortvloeiende beperkingen op de wettelijke vertegenwoordigingsbevoegdheid van bestuur en bestuurders slechts in een zeer beperkt aantal gevallen aan derden mogen worden tegengeworpen. Deze gevallen worden in de eerste twee leden van art. 130 Boek II BW limitatief omschreven. Andere beperkingen dan uit deze bepalingen voortvloeien hebben geen externe, maar uitsluitend *interne* werking: art. 130 lid 3. Op deze gevallen van onbevoegdheid kan dus door of tegen derden geen beroep worden gedaan. Een voorbeeld van zo'n beperking die externe werking mist is de regel dat voor het verrichten van bepaalde rechtshandelingen door het bestuur of bestuurders de goedkeuring nodig is van een ander orgaan. De raad van commissarissen is zo'n orgaan.

Voor de situatie als in Smit/Huizenhandel betekent dit dat Smit geen beroep kan doen op de onbevoegdheid van de vertegenwoordiger. Wanneer Boek 3 is ingevoerd zal lid 3 van art. 130 Boek II BW een uitzondering vormen op de regel van art. 3.3.8 lid 3 j^o 3.3.16b.

Noten

- 1) Pothier, *Traité du droit de domaine de propriété*, no. 345 e.v.
- 2) Gedetailleerder hierover: J.H. Beekhuis, R.M. Themis 1960, p. 470 e.v.
- 3) Het is onbetwist dat de art. 630 e.v. ook gelden wanneer de zaak na afloop van een bestaande rechtsverhouding wordt opgeëist door de persoon, met wie de verhouding bestond. Verg. Asser-Beekhuis II, elfde druk, 1983, p. 110 en p. 130.
- 4) P. Scholten, WPNR 2244 (28-12-1912).
- 5) Bregstein, WPNR 4043-4046. Vergelijk ook WPNR 4300 (Verzameld Werk, M.H. Bregstein, Zwolle 1960, resp. p. 286 en p. 305 e.v.).

- 6) Uitvoeriger hierover: Asser-Beekhuis II, elfde druk, 1983, p. 109 e.v. en p. 130 e.v.
- 7) Van Zeben en Du Pon, Parlementaire Geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek, Boek 3, p. 447.
- 8) Vergelijk Asser-Beekhuis I, elfde druk, 1980, p. 108.
- 9) H.C.F. Schoordijk, Het algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht naar het NBW, Deventer 1979, p. 548.
- 10) Schoordijk, o.c. p. 51 en p. 455. Verg. ook WPNR 5356.
- 11) Contractenrecht IX, W.A.M. van Schendel, nrs 305 e.v. J. Lubberink, Bekrachtiging na onbevoegde vertegenwoordiging, een verzoening tussen de HR en het NBW, AAE 29 (1980) 8, p. 490 e.v.
- 12) Asser-Van der Grinten I, vijfde druk, 1978, p. 61 e.v.
- 13) J.Ph. Suijling, Inleiding tot het burgerlijk recht I, Algemene Beginselen, derde druk, Haarlem, 1948, p. 366-367, en p. 488.
- 14) S. van Brakel, Leerboek van het Nederlandse verbintenissenrecht, Tweede Deel, tweede druk, Zwolle, p. 364-365 en Eerste Deel, derde druk, Zwolle, 1948, p. 375-376.
- 15) R. Zwitser, Rond art. 1376 BW; overeenkomsten gelden vanwege en dus tussen partijen, diss. Leiden 1984.
- 16) Van Zeben en Du Pon, t.a.p. p. 278.
- 17) P. van Schilfgaarde in "Gratia commercii", p. 318.
- 18) Verg. Nieskens-Isphording, WPNR 5713 en Spier in Kwartaalbericht NBW 1985/1 p. 4 en 5. Deze schrijvers menen dat de bepaling om dogmatische resp. praktische redenen onbevredigend is.
- 19) Geraadpleegde literatuur:
J. Netten, "Goede trouw en richtlijnstelsel", NJB 24-9-1983, afl. 32, p. 1049-1051;
J.D.A. den Tonkelaar, Rechtspersonenrecht, 1984, p. 140 e.v.;
Van Schilfgaarde, Rechtspersonen, alg. deel 2e druk 1979, p. 60 e.v.